

Ірина Кресіна

докторка політичних наук, професорка,
членкиня-кореспондентка НАПрН України,
заслужена діячка науки і техніки України,
провідна наукова співробітниця сектору
правових проблем політології
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0771-9707>
i.kresina@icloud.com

УДК 323.2

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК НАЦІОНАЛЬНА, ЄВРОПЕЙСЬКА Й УНІВЕРСАЛЬНА ЦІННІСТЬ

АНОТАЦІЯ. Розкривається сутність справедливості як цінності. Показано штучність поділу цінностей на загальнолюдські, європейські та національні. Доведено, що справедливість є європейською, універсальною й одночасно національною цінністю. Аналізується справедливість як цінність у її політичному і правовому вимірах і детермінації українськими національними інтересами. Справедливість визначається інтегративною цінністю у взаємодії політики і права.

Показано різні методологічні підходи до визначення поняття “справедливість”. Антропоцентричний підхід до політики і права базується на розумінні людини як істоти політичної, тобто як суб’єкта і об’єкта соціально орієнтованого управління задля досягнення загального блага на засадах справедливості. Структурно-функціональний підхід зосереджений на аналізі справедливого суспільства, де різні соціальні функції належно виконані та врівноважені, відтак благо справедливості уподібнюється прагненню до загального блага. Таке уподібнення робить справедливість найвищим благом політичного порядку. Аксіологічний метод застосовується для дослідження справедливості як моральної чесноти. Справедливість як загальне благо, як уявлення про належне у праві, суспільних відносинах (тобто категорію політичну) найбільш повно осмислюється в рамках філософії права, соціальної філософії, філософії політики. Відтак принцип належного розглядається в межах такого напрямку, як “правовий критицизм”.

Авторка доводить, що у людині й справедливості поєднуються фундаментальні цінності, які визначають сенс і спрямованість політики і права, суспільно-політичної організації держави. Тому є всі підстави визначити людину і справедливість як політико-правові цінності, стверджувати про діалектичну взаємозумовленість цих цінностей та про недоцільність їх роз’єднання як окремих предметів наукового аналізу. Це зумовлює необхідність інтеграції вказаних та інших методологічних підходів.

Ключові слова: справедливість; принцип справедливості; цінність; політика; право; суспільство; євроінтеграція.

Євроінтеграційний курс України актуалізував низку питань щодо гармонізації права ЄС і національного законодавства, стандартів у політико-правовій, економічній, військовій сферах. Цей процес потребує певних законодавчих змін і технологічних процедур. Проте він має спиратися на ті спільні цінності й принципи, які визначають засади демократичного су-

спільного розвитку європейських країн протягом багатьох століть. І якщо ці базові цінності є дійсно основою інтеграційних процесів, то решта питань (головним чином імплементаційних) мають розглядатися як другорядні й не повинні позначатися на темпах і кількісних показниках руху України до ЄС. Адже наша держава і географічно, і, головне, ментально є невід'ємною складовою європейського культурно-цивілізаційного простору. А відтак нема потреби доводити очевидне “Україна – це Європа”. Від князівських часів і донині українська нація розвивалася й утверджувалася як демократична спільнота, що виборювала волю й справедливість. І боротьба української нації проти російського агресора, що триває вже понад десятиліття, набула характеру екзистенційної війни – за життя й існування, за збереження своєї держави й суверенітету, за людську гідність і волю, національну та культурну ідентичність. У цій війні основним об'єктом протиборства стали найважливіші для людини і нації цінності. Тому йде війна за цінності. Однією з них є справедливість. Ця обставина і має визначати євроінтеграційну політику країн – членів ЄС щодо України, яка нині виборює демократичне майбутнє всієї Європи і демократичного світу.

Наукове осмислення справедливості саме як цінності передбачає насамперед визначення її сутнісних ознак і характеристик, окреслення сфери її модальності в регулюванні як індивідуальної поведінки, так і суспільних відносин. Тому основними методами дослідження тут виступають аксіологічний та структурно-функціональний.

Справедливість прийнято вважати загальнолюдською цінністю поряд із такими цінностями, як добро, краса, істина, сім'я. Європейські цінності – це повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини. Національними ж цінностями, як правило, визначають патріотизм, державний суверенітет, національну безпеку, національну культуру.

Така класифікація цінностей хвибує на невизначеність і штучність з огляду на відсутність чіткого критерію віднесення тієї чи іншої цінності до певної з названих груп. Адже загальнолюдські цінності (наприклад, справедливість, добро, істина) є водночас і європейськими, і національними (важко уявити якусь країну, де люди не вірили б у добро, справедливість, не шукали істини – у судах, наукових дослідженнях, релігії і т. ін.). Справді, вони формують міжособистісні стосунки та соціальні відносини, відповідні ментальні установки, імперативи політичної свідомості й культури. А хіба такі європейські цінності, як демократія, рівність, поширені тільки на Європейському континенті? Така категорія, як державний суверенітет, закріплена в міжнародному праві та відповідних актах міжнародних і регіональних організацій, визначає взаємовідносини між націями і державами, є цінністю глобального порядку, тобто універсальною.

Тому вищеназвані та цілу низку інших цінностей слід, на нашу думку, вважати універсальними і такими, що набувають конкретного змістового наповнення в певних історичних обставинах, культурних середовищах, політичних відносинах, правових ситуаціях. І кожна держава має свою конфігурацію універсальних цінностей у кожний історичний період, у конкретних політичних умовах, за певного політичного режиму. На прикладі справедливості як цінності така конкретизація особливо переконлива. Скажімо, рішення суду про довічне ув'язнення певної особи за вчинений злочин може бути визнане справедливим у суді першої інстанції, несправедливим – у апеляційній, справедливим – у касаційній і несправедливим у Європейському суді з прав людини. Питання про справедливий мир як закінчення російсько-української війни настільки складне й неоднозначне, що його вирішення не можна спрогнозувати, адже кожна країна має власне бачення справедливості. Для України це звільнення всіх військовополонених і вкрадених загарбниками дітей, відновлення контролю й суверенітету над усіма українськими територіями. Для РФ – знищення української нації і держави, світове панування “русского міра”. Для деяких партнерів – отримання надприбутків від бізнесу в обох ворогуючих країнах. Така ж неоднозначність у підходах до справедливого закінчення тривалого близькосхідного конфлікту.

В цих і подібних ситуаціях цінність (ціна) справедливості надзвичайно висока, і такою ж високою залишається вірогідність її недосягнення. Адже уявлення тієї чи іншої сторони конфлікту про справедливість будуть протилежними, що спонукатиме або до компромісу, що не дорівнює справедливості, або провокуватиме новий конфлікт.

Предметом нашої уваги є справедливість як цінність у її політичному і правовому вимірі й детермінації українськими національними інтересами. Насамперед обґрунтуємо взаємозумовленість політичної і правової складових справедливості. Як зазначено у монографії з проблем концептуалізації та інституціоналізації правової політології як наукового напрямку¹, основні цінності права, або правові цінності, та соціальні цінності практично збіжні. Це людина, її гідність та права, справедливість, свобода, суспільне благо, правопорядок, безпека, соціальна стабільність. Названі цінності є, по-перше, загальнолюдськими, позаяк визначали ставлення людини й суспільства до політичного й правового розвитку завжди і в кожний конкретний історичний період у будь-якій країні незалежно від стадії цивілізаційного розвитку, моделі держави, політичного режиму чи стану розвитку законодавства. По-друге, вони є універсальними, можуть виступати загальними критеріями оцінки людиною чи спільнотою свого стану й статусу в соціумі, визначення цілей розвитку й адекватності засобів їх досягнення. По-третє, вони можуть бути однаково політичними й правовими, позаяк обидві сфе-

¹ Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації (І Кресіна ред, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України 2019) 288.

ри (політика і право) детерміновані утвердженням цих цінностей як найвищих цілей суспільного розвитку.

Відтак ефективна політика не може бути неправовою й несправедливою. Правова діяльність не може не бути політичною, позаяк регулює суспільні відносини з метою зробити їх справедливими, а політичну владу – підпорядкованою інтересам суспільства через зв'язаність (верховенство) правом. Інтегративною цінністю у взаємодії політики і права виступає справедливість. Вона визначає сенс людської діяльності в просторі соціуму й множинності інтересів. Адже гуманістичне розуміння політики полягає в тому, що вона є не тільки й не стільки суперництвом і боротьбою за владу, а є управлінням суспільством задля утвердження загального блага, забезпечення справедливого соціального порядку. Тому політика ефективна, якщо справедлива. Справедливість – мета і сенс людського співжиття, основа права, засаднича цінність демократичного суспільства. В умовах формування демократичної, соціальної, правової держави політика і право як регулятивні системи мають спільну базову цінність, якою є справедливість і яка визначає мету і сенс як політики, так і права – справедливе суспільство².

Розгляд політики крізь призму ідеї справедливого соціального управління підкреслює її нерозривний зв'язок із правом, адже право виступає вираженням політичної і соціальної справедливості. Воно є критерієм ефективності, результативності й легітимності політики та політичної влади. Своєю чергою політика визначає параметри застосування права і розвитку законодавства, механізми забезпечення прав людини і вольностей громадянина.

Група вчених факультету політології та міжнародної політики Уорикського університету (Велика Британія) у тлумачному словнику політики визначають справедливість (Justice) як наявність належної рівноваги. Справедливість у праві є втіленням ідеї належної рівноваги: чесний суд, яким, серед іншого, досягається належна рівновага між здатністю відповідача встановити невинуватість і здатністю обвинувачення встановити вину; справедливий вирок, яким урівноважується колишнє зло нинішньою дією у відповідь. У теорії політики справедливість має справу як з умовами належності до якоїсь соціальної групи, так і з розподілом тягот і вигод усередині такої групи³.

Таке тлумачення вочевидь сягає прадавніх уявлень про справедливість, що лежить на терезах богині Феміди.

Антропоцентричний підхід до політики і права базується на розумінні людини як істоти політичної (за Арістотелем), тобто як суб'єкта і об'єкта соціально орієнтованого управління задля досягнення загального блага на засадах справедливості.

² І Кресіна, 'Засадничі детермінанти правової політології', *Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації* (І Кресіна ред, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України 2019) 5, 28–29.

³ 'Justice', *The concise Oxford dictionary of politics* (Oxford University Press 1996) 598.

Платон у “Державі” показав справедливе суспільство, де різні соціальні функції належно виконані та врівноважені, відтак благо справедливості уподібнюється прагненню до загального блага. Таке уподібнення робить справедливість найвищим благом політичного порядку. Проте проти такого порядку виступають ті, хто, приміром, хотів би розглянути проблему справедливості суспільства з точки зору лише одного з аспектів бажаного життя в ньому.

Справедливість розглядалася європейськими мислителями як моральна чеснота (Арістотель, Монтень), втілення розуму (Гроцій), права та справедливого закону (Бекон, Спіноза, Гегель), як рівність (Арістотель, Сенека), загальне благо (Тома Аквінський, Руссо), як втілення народного суверенітету (Марсилій Падуанський), як належне особі право (Боден), історична необхідність (Макіавеллі), як справедливий закон (Локк, Монтеск’є, Кант), як цінність суспільного розвитку (Юм, Гоббс), як критерій соціального порядку і стабільності, справедливе співіснування громадян, рівні права і можливості (Ролз, Нозік), як свобода (воля), основна мета людства, моральний обов’язок (Гьоффе).

Сучасні українські дослідники (С. Максимов, Н. Шелевер, О. Грищук, С. Погребняк) досліджують феномен справедливості як універсальну цінність політики і права. З-поміж різних аспектів справедливості та відповідних визначень виділяють засадничі принципи універсальної справедливості. Як зазначає С. Максимов,

сучасна епоха з її процесами глобалізації особливо потребує міжкультурного дискурсу справедливості і, отже, розробки принципів універсальної справедливості. У зміст універсальної справедливості включаються: а) вимога рівності: діяти однаково в однакових умовах, що формулюється як вимога неупередженості та заборона свавілля; б) ідея взаємозв’язку скоєного і відплати за нього: “кожному своє”, яка набула втілення в “золотому правилі”; в) вимога рівноваги між втратою і придбанням – справедливості обміну. Універсальну справедливість характеризує передусім визнання таких правових цінностей, як життя, власність, свобода, що втілюються у визнанні прав людини. Наявність універсальних аспектів справедливості може бути обґрунтовано з позицій політичної та правової антропології. Людство являє собою певну моральну спільність, основу якої становлять єдині для всіх людей антропологічні факти. З одного боку, в умовах обмеженості матеріальних ресурсів свобода дій людей веде їх до конкуренції та конфліктів. З другого боку, наявність розуму і здатності домовлятися створює можливість об’єднання людей на основі досягнення консенсусу. З-поміж усіх цілей політико-правової системи суспільства справедливість посідає пріоритетне місце, вона являє собою безумовну цінність, яка не може бути принесена в жертву з міркувань ефективності або хорошої організації. ‘Будучи першими чеснотами людської діяльності, – підкреслював Дж. Ролз, – істина і справедливість безкомпромісні’⁴.

⁴ С. Максимов, ‘Справедливість’, *Велика юридична енциклопедія*. Т. 2. *Філософія права* (С. Максимов голова редкол., Право 2017) 833–834.

Оскільки в демократичному суспільстві людина є основною і найвищою цінністю як у політиці, так і в праві, то це детермінує діалектичну єдність усієї системи політичних і правових цінностей. Для людини як діяльного суб'єкта політика є сферою самореалізації та утвердження справедливого правопорядку в соціумі (полісі, державі, політикумі). Інструментом реалізації бажаної справедливості – правди для всіх і кожного – виступає право як втілення панівних у конкретному суспільстві уявлень про належне й бажане в організації спільного буття в полісі (державі, соціумі). Як зазначає Н. Шелевер, 'справедливість як цінність змістовно характеризується актуальною присутністю та існуванням усіх інших цінностей у несуперечливому співвідношенні між собою <...> Критерієм справедливості оцінюються всі галузі і норми права'⁵.

Так, у людині й справедливості поєднуються фундаментальні цінності. Вони визначають сенс і спрямованість політики і права, суспільно-політичної організації держави. Тому є всі підстави визначити людину і справедливість як політико-правові цінності, стверджувати про діалектичну взаємозумовленість цих цінностей та про недоцільність їх роз'єднання як окремих предметів наукового аналізу. Це зумовлює необхідність інтеграції методологічних підходів у аксіології права, філософії права, аксіології політики, аксіології культури, у комунікативній теорії⁶ як своєрідних концепцій і наукових напрямів.

На нашу думку, справедливість як загальне благо, як уявлення про належне у праві, суспільних відносинах (тобто категорію політичну) найбільш повно осмислюють представники філософії права, соціальної філософії і найменше – філософії політики. На думку канадського вченого Б. Мелкевіка, можна досліджувати принцип належного в рамках такого напрямку, як "правовий критицизм":

Це є не безпосереднім питанням розвитку ідеалу права, а радше питанням більш специфічного та філософського розгляду існування ідеалу права. Це "належне-ідеал" ніколи не є настільки розкритим, як у філософії права, але його можна виявити в рішеннях і методах, які вважаються більш правильними, більш раціональними, більш справедливими, більш рівними, більш демократичними тощо <...> Питання

⁵ Н. Шелевер, 'Принцип справедливості в конституційному праві України' (дис докт юрид наук, 2024) 63–64.

⁶ Є. Марченко, 'Тенезис уявлень про справедливість (соціально-філософський аналіз)' (автореф дис канд філос наук, 2011) 14; Г. Соловей, 'Ідея справедливості як основа концепції соціальної держави за доби глобалізації' (автореф дис канд філос наук, 2007) 18; А. С. Хумуд, 'Еволюція концепції справедливості у соціально-історичному пізнанні (соціально-історичний аспект)' (автореф дис канд філос наук, 2002) 15; К. Горобець, *Аксиосфера права: філософський і юридический дискурс* (Фенікс 2013); С. Калинин, 'Методологическое измерение аксиологии права' [2011] 10 Наукові праці університету "Одеська юридична академія" 269–279; О. Житник, 'Поняття справедливості в сучасних наукових дослідженнях' [2014] 1 Філософські та методологічні проблеми права 58–67; О. Паляниця, 'Універсалізм правових цінностей: поняття та різновиди' [2018] 55 Науковий вісник Ужгородського національного університету 14–17; Н. Шелевер, 'Справедливість як основоположний принцип права' [2021] 89 Актуальні проблеми держави і права 113–118; Шелевер (н 5) 355; О. Гришук, З. Добощ, *Конвергенція справедливості і права: філософсько-правовий аспект* (Хмельницький ун-т упр. і права 2013) 271; С. Погребняк, 'Справедливість як принцип права: основні аспекти' [2025] 1–2 Філософія права і загальна теорія права 257–268.

Ірина Кресіна

“належного буття у праві” часто розглядають у контексті роздумів про право як інститут. Тому це питання тісно пов’язане зі знанням природи якісного інституту, який створений політичною та соціальною філософією. Вважаємо, що сьогодні тривалі дебати зупиняються на виправданні наших інститутів з огляду на трактування понять “справедливість”, “справедливий” і “благо”⁷.

Така синергія в методології відкриває нові когнітивні можливості в науковому осмисленні нових реалій і викликів сучасного світу. І якщо початково справедливість означала лише відповідність чинному праву, то поступово це поняття, як слушно зазначає О. Грищук,

набуло ширшого значення, не втрачаючи при цьому тісного зв’язку з правом. При першому наближенні воно означає зміст права з об’єктивної точки зору і добропорядність певної особи із суб’єктивної. Воно є предметом людських прагнень і вимог одночасно. Жодна культура і жодна епоха не бажають відмовлятися від справедливості⁸.

Визначаючи засади суспільного договору на принципах загального блага, суверенного права народу, громадянської відповідальності та національної консолідації, Ж.-Ж. Руссо підкреслював значення справедливості, яка лежить в основі суспільного розвитку і є загальним благом та універсальною цінністю людства.

Отже, саме в засадничому та універсальному законі найбільшого блага, а не в партикулярних відносинах людини з людиною слід шукати істинних принципів справедливого і несправедливого. Не існує такого партикулярного правила справедливості, яке б з легкістю не впливало з цього найпершого закону. Це стосується і *cuique sum*, оскільки приватна власність і громадянська свобода є засадами <політичної> спільноти, і – “стався до свого брата як до самого себе”, оскільки партикулярне я, поширене на все, є найміцнішим зв’язком загального суспільства, а сила і життя держави сягають найвищого можливого рівня тоді, коли всі наші партикулярні пристрасті знаходять своє поєднання в ній. Одним словом, трапляється безліч випадків, коли шкода, заподіяна ближньому, є актом справедливості; натомість будь-яка справедлива дія має своїм правилом найбільшу спільну користь, і винятків тут не існує⁹.

Отже, у вітчизняних суспільствознавчих дослідженнях особливого значення набуває саме таке розуміння справедливості – як найбільшої спільної користі, загального блага, єдиної для всього демократичного світу цінності. Адже широкомасштабна війна РФ проти Української держави змушує до перегляду методологічних підходів до дослідження багатьох суспільних реалій, спонукає до переосмислення ролі й значення таких цінностей, як справедливість, у консолідації українського суспільства, в утвердженні

⁷ Б’ярн Мелкевік, *Вступ до філософії права* (М Колеснік пер з франц, Л Яромл наук ред, КНТ 2024) 54–55.

⁸ О Грищук, “Справедливість і право (генеза ідеї)”, *Велика юридична енциклопедія. Т. 2. Філософія права* (С Максимов голова редкол, Право 2017) 834–838.

⁹ Ж.-Ж Руссо, *Про суспільну угоду, або Принципи політичного права* (О Хома пер з фр та комент, Port-Royal 2001).

національної стійкості, у формуванні національної свідомості й ідентичності. Справедливість стала не тільки універсальною, європейською, а й національною цінністю, смисложиттєвим кодом нації, її боротьби за волю, правду і власну державність, проти зла, брехні, насильства, агресії. Запит на справедливість адресований не тільки політикам, законотворцям, правоохоронним органам, а й науковцям-суспільствознавцям. Українська наука має довести усьому світу свою велику дослідницьку креативність, зокрема щодо справедливого суспільства як імперативу політичної, правотворчої і правозастосовної діяльності, здатність протистояти ворожій пропаганді й інсинуаціям, боротися за справедливе майбутнє української нації.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Horobets K, *Aksiosfera prava: filosofskiy i iuridicheskiy diskurs* (Feniks 2013) (in Russian).
2. Hryshchuk O, Dobosh Z, *Konverhentsia spravedlyvosti i prava: filosofsko-pravovyi aspekt* (Khmelnitskyi 2013) (in Ukrainian).

Edited and translated books

3. Kresina I, 'Zasadnychi determinanty pravovoi politolohii', *Pravova politolohia: problema kontseptualizatsii ta instytutsionalizatsii* (I Kresina ed, Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine 2019) (in Ukrainian).
4. Melkevik Bjarn, *Vstup do filosofii prava* (M Kolesnik transl, L Iarmol ed, KNT 2024) (in Ukrainian).
5. *Pravova politolohia: problema kontseptualizatsii ta instytutsionalizatsii* (I Kresina ed, Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine 2019) (in Ukrainian).
6. Rousseau J-J, *Pro suspilnu uhodu, abo pryntsyipy politychnoho prava* (O Khoma transl. and commentaries, Port-Royal 2001) (in Ukrainian).

Journal articles

7. Kalinin S, 'Metodologicheskoe izmerenie aksiologii prava' [2011] 10 Naukovi pratsi Universitetu "Odeska Iurydychna Akademia" 269–279 (in Russian).
8. Palianytsia O, 'Universalizm pravovykh tsinnostey: poniattia ta riznovydy' [2018] 55 Naukovi visnyk Uzhgorodskoho natsionalnoho universitetu 14–17 (in Ukrainian).
9. Pohrebniak S, 'Spravedlyvist iak pryntsyipy prava: osnovni aspekty' [2025] 1–2 *Filosofia prava i zahalna teoria prava* 257–268 (in Ukrainian).
10. Shelever N, 'Spravedlyvist iak osnovopolozhnyi pryntsyipy prava' [2021] 89 *Aktualny problemy derzhavy i prava* 113–118 (in Ukrainian).
11. Zhytnyk O, 'Poniattia spravedlyvosti v suchasnykh naukovykh doslidzenniah' [2014] 1 *Filosofski ta metodolohichni problemy prava* 58–67 (in Ukrainian).

Theses

12. Khumud A S, 'Evoliutsiia kontseptsii spravedlyvosti u sotsialno-istorychnomu piznanni (sotsialno-istorychnyi aspekt)' (avtoref dys kand filos nauk, 2002) (in Ukrainian).
13. Marchenko Ye, 'Henezys uiavlen pro spravedlyvist (sotsialno-filosofskiy analiz)' (avtoref dys kand filos nauk, 2011) (in Ukrainian).
14. Shelever N, 'Pryntsyipy spravedlyvosti v konstytutsiinomu pravi Ukrainy' (dys dokt yuryd nauk, 2024) (in Ukrainian).

Ірина Кресіна

15. Solovei H, 'Ideia spravedlyvosti yak osnova kontseptsii sotsialnoi derzhavy za doby hlobalizatsii' (avtoref dys kand filos nauk, 2007) (in Ukrainian).

Encyclopedias

16. 'Justice', *The concise Oxford dictionary of politics* (Oxford University Press 1996) 768.
17. Hryshchuk O, 'Spravedlyvist i pravo (heneza idei)', *Velyka yurydychna entsyklopediia. T. 2. Filosofiia prava* (S Maksymov holova redkol, Pravo 2017) 834–838 (in Ukrainian).
18. Maksymov S, 'Spravedlyvist', *Velyka yurydychna entsyklopediia. T. 2. Filosofiia prava* (S Maksymov holova redkol, Pravo 2017) 833–834 (in Ukrainian).

Iryna Kresina

JUSTICE AS A NATIONAL, EUROPEAN, AND UNIVERSAL VALUE

ABSTRACT. The essence of justice as a value is revealed. The artificiality of dividing values into universal, European and national is shown. It is proved that justice is a European, universal and at the same time national value. The author analyzes justice as a value in its political and legal dimension and determination by Ukrainian national interests. Justice is defined as an integrative value in the interaction of politics and law.

Different methodological approaches to the definition of justice are shown. The anthropocentric approach to politics and law is based on the understanding of a person as a political creature, i.e., as a subject and object of socially oriented governance to achieve the common good on the basis of justice. The structural-functional approach focuses on the analysis of a just society where various social functions are properly fulfilled and balanced, and thus the good of justice is likened to the pursuit of the common good. Such an analogy makes justice the highest good of the political order. The axiological method is used to study justice as a moral virtue. Justice as a common good, as an idea of what is proper in law and social relations (i.e., a political category) is most fully comprehended within the framework of philosophy of law, social philosophy, and philosophy of politics. Therefore, the principle of the ought is considered within the framework of such a trend as "legal criticism".

The author argues that a person and justice combine fundamental values which determine the sense and direction of politics and law, and the socio-political organization of the State. Therefore, there is every reason to define a person and justice as political and legal values, to assert the dialectical interdependence of these values and the inappropriateness of their separation as separate subjects of scientific analysis. This necessitates the integration of these and other methodological approaches.

KEYWORDS: justice; principle of justice; value; politics; law; society; European integration.